

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ПРОДУКТІВ ЇЇ ПЕРЕРОБКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В. Ф. Невлад, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

У даній статті досліджено вплив євроінтеграційних процесів на розвиток АПК України. Проаналізовано основні проблеми, які перешкоджають розвитку конкурентоспроможності виробленої продукції як на національному так і на міжнародному ринках у контексті реалізації євроінтеграційного курсу цієї галузі.

Ключові слова: *риннок, сільськогосподарська продукція, конкурентоспроможність, євроінтеграційні процеси, маркетинг, реалізація, якість.*

Постановка проблеми. Важливе місце в економіці України посідає аграрний сектор, адже саме тут формується основна частина продовольчих ресурсів та майже три чверті роздрібногo товарообігу, створюється 16% валової доданої вартості, виробляється понад 18% ВВП. Значний внесок у розвиток галузі і економіки країни в цілому, вносять агропромислові підприємства, що роблять агропромисловий комплекс України одним із найважливіших елементів всіх економічних систем більшості країн світу [1]. АПК розвивається на основі використання сучасних енерго - та природозберігаючих технологій та енергетичної забезпеченості, а також застосуванні різних агротехнічних прийомів . Але все ж таки потрібна чимала трансформація агропромислового комплексу для підвищення конкурентоздатності сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки на світовому ринку. На даний час Україну визнають, як потенційного лідера з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції. Реалізація такого потенціалу вимагає докладання чималих зусиль.

Актуальність проблеми. Щоб надати нашій країні більші можливості в європейській і євроатлантичній інтеграції актуальною залишається проблема підвищення конкурентоспроможності національного сільськогосподарського товаровиробника. Оскільки на сучасному етапі експортний потенціал даної галузі є досить потужним, необхідно зазначити, що в умовах реалізації державного курсу на заміщення імпортованої продукції, є розширення перспектив розвитку даної сфери. Конкурентоспроможність АПК є досить актуальною темою для досліджень науковців. Даною проблемою займалось багато вчених як вітчизняних, так і зарубіжних. Завдання та перспективи агропромислового комплексу в умовах

євроінтеграції досліджувалися у працях таких науковців, як Т. Осташко, В. Андрійчука, О. Бородіної, А. Філіпенка, Т. Зінчук, В. Бураківського, А.С. Лисецького, П.Т. Саблука, а також , В. Юрчишина, Ю. Губені та ін. Серед досліджень іноземних науковців на особливу увагу заслуговують праці: Д. Рікардо, А. Сміта, Е. Хекшера, М. Портера, Е. Чемберліна, А. Томпсона, Р. Фатхутдинова, А. Юданова та багато ін. Проте, тема щодо конкурентоспроможності потребує подальших досліджень та розробок, в зв'язку з розвитком НТП. Але актуальними питаннями, яким необхідно приділяти увагу це такі як, підвищення конкурентоспроможності продукції АПК та продуктів її переробки, вдосконалення інфраструктури в тому числі і ринку, підвищення якості продукції та інше.

Методика дослідження. Головною метою досліджень є вивчення впливу євроінтеграційних процесів на розвиток АПК України, визначення основних проблем , які перешкоджають розвитку конкурентоспроможності виробленої продукції, удосконалення заходів щодо її підвищення на національному та міжнародному ринках у контексті реалізації євроінтеграційного курсу і визначення перспектив цієї галузі.

Результати дослідження. Одним із найважливіших чинників, що забезпечує розвиток, як окремих галузей так і будь-якого підприємства в цілому є конкурентоспроможність. О.В. Копистко зазначає, що конкурентоспроможність сільськогосподарського виробництва характеризує його здатність конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках і вимірюється ступенем присутності вітчизняної продукції на них [5]. Л.В. Прокопець, стверджує, що параметрами визначення конкурентоспроможності вітчизняного сільськогосподарського підприємства є: спроможність підприємств конкурувати на ринку з аналогічною продукцією; отримання підприємством конкурентних переваг на основі продукції відповідної якості [6]. Також має бути конкурентоспроможним ефективне використання ресурсів, досягнення сучасного менеджменту, залучення кваліфікаційного персоналу, фінансових, інноваційних, та інформаційних можливостей підприємств, що в сукупності являють собою його потенціал. Експертна оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки в Україні на даний час є низькою. Маючи на сьогодні цінні ресурси, країна не зуміла зберегти та збільшити національні надбання економіки і удосконалити свої конкурентні переваги. В даний час Україна має значно нижчий рейтинг за індексом конкурентоспроможності порівняно з країнами ЄС. За експертною оцінкою, за останній рік країна втратила 11 позицій, перейшовши з 73 –ї до 84 - ї, і отримавши показник 4,05 бали зі 7 можливих, на європейському продовольчому ринку [2].

Низька ефективність даної галузі свідчить про низький рівень конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки в порівнянні з іншими країнами та невідповідністю структури українського експорту країнам ЄС. На основі вищесказаного, можна виділити

деякі з груп за рівнем її конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції як: (рис. 1).

Рис. 1. Групи сільськогосподарської продукції за рівнем її конкурентоспроможності [9].

Вітчизняні товаровиробники та переробники сільськогосподарської продукції не можуть реалізувати свої можливості через низку проблем, таких як:

- нерозвиненість інфраструктури агропромислового комплексу;
- низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи;
- недосконалість державного регулювання;
- недостатність державного фінансування науково-прикладних розробок;
- недостатній рівень якості в порівнянні з міжнародним.

Вирішальним критерієм конкурентоспроможності в умовах євроінтеграції України для аграрного бізнесу, є якість продукції. Тому експортоорієнтована продукція даної галузі повинна мати достатній рівень наукового забезпечення щодо управління якістю. Використання найсучасніших технік і технологій, контроль якості сировини, матеріалів і комплектуючих, поліпшення стандартизації, використання маркетингових інструментів при виведенні на ринок продукції, інтеграційні зв'язки та технологічні інновації - це є основою підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Також, з урахуванням існуючих недоліків які існують в галузі АПК, є доцільним реалізація заходів такими основними напрямками, як: відповідність вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію та продукти переробки, згідно зі стандартами ЄС; удосконалення інфраструктури аграрного ринку; посилення кооперації господарств виробників сільськогосподарської продукції; налагодження співпраці між виробниками, переробними підприємствами та дослідними установами.

Інтеграційні та глобалізаційні процеси призводять до того, що національна економіка, як нашої країни так і країн світу прагне функціонувати у світовій господарській системі, тим самим використовуючи усі можливі переваги і нейтралізувати всі негативні сторони. Але, на сьогодні, розвиток агропромислового комплексу в Україні має, як позитивні так і негативні сторони розвитку. Основними перешкодами підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки на в умовах євроінтеграційних процесів які є:

- недостатня розвиненість інфраструктури АПК та невідповідність якості продукції українських підприємств світовим. Це можна пояснити тим, що в країні чимала кількість малих приватних підприємств, які поступаються великим підприємствам, які мають значно більші як фінансові так і технологічні ресурси, а також виготовляють продукцію вищої якості ;

- дуже низький рівень сертифікації сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки в порівнянні з міжнародними стандартами. В даний час досить мала кількість вітчизняних підприємств, які отримали міжнародні стандарти. На українських виробників не накладається жодних зобов'язань щодо маркування своєї продукції; – український експорт сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки не відповідає попиту іноземних країн;

- недостатність впровадження результатів НТП. Сучасний стан підприємств сільськогосподарських та переробних підприємств характеризується застарілим технічним оснащенням, що затримує темпи розвитку;

- недостатня підтримка держави. В нашій країні існує дуже мала кількість програм щодо розвитку АПК;

Отже, щоб досягти позитивних результатів необхідно вирішувати вказані вище недоліки на рівні як окремих підприємств так і держави, для того щоб зайняти відповідні позиції на міжнародному ринку.

Але, реалії сьогодення все ж таки, дозволяють уникнути або звести нанівець рівень негативного впливу всіх глобалізаційних процесів на економіку країни. Вони диктують необхідність встановлення взаємовигідних зв'язків України з іншими державами, а також сприяють активній участі у процесах всієї міжнародної економічної інтеграції і глобалізації та проведенні зовнішньої та внутрішньої політики.

За нашими дослідженнями, внаслідок підвищення попиту на сільськогосподарську продукцію протягом останніх років її виробництво має тенденцію до зростання (табл. 1) [8].

Аналізуючи таблицю можна стверджувати, що виробництво продукції сільськогосподарства у 2016 році порівняно з 2010 роком збільшилось на 19,2 %, продукція рослинництва на 5,3%, продукція тваринництва – 5,3%, що є позитивним моментом у розвитку АПК.

1. Обсяг сільськогосподарського виробництва, % до попереднього року

Рік	Продукція сільськогосподарства	продукція рослинництва	продукція тваринництва
2010	127,1	138,6	108,7
2012	108,2	105,3	114,2
2013	108,5	105,9	113,4
2014	129,9	140,4	111,3
2015	135,5	141,9	113,9
2016	146,3	143,9	114,0

Незважаючи на кризову політичну ситуацію яка складається на даний час в країні, сприятливі ґрунтово-кліматичні передумови, родючість земель сприяють подальшому розвитку агротехнічного сектора України. Отримання високих врожаїв сільськогосподарських культур, достатніх для забезпечення внутрішніх потреб і форм експортного потенціалу сприяє виходу країни на зовнішні ринки [2].

Україна експортує продукцію в багато країн світу, але найбільшу частку з них займають країни Азії – 45,9%; ЄС – 27,5%; Африки – 15,7%, країни СНД – 7,7%; США – 0,9% Інші країни – 2,9% (рис. 2).

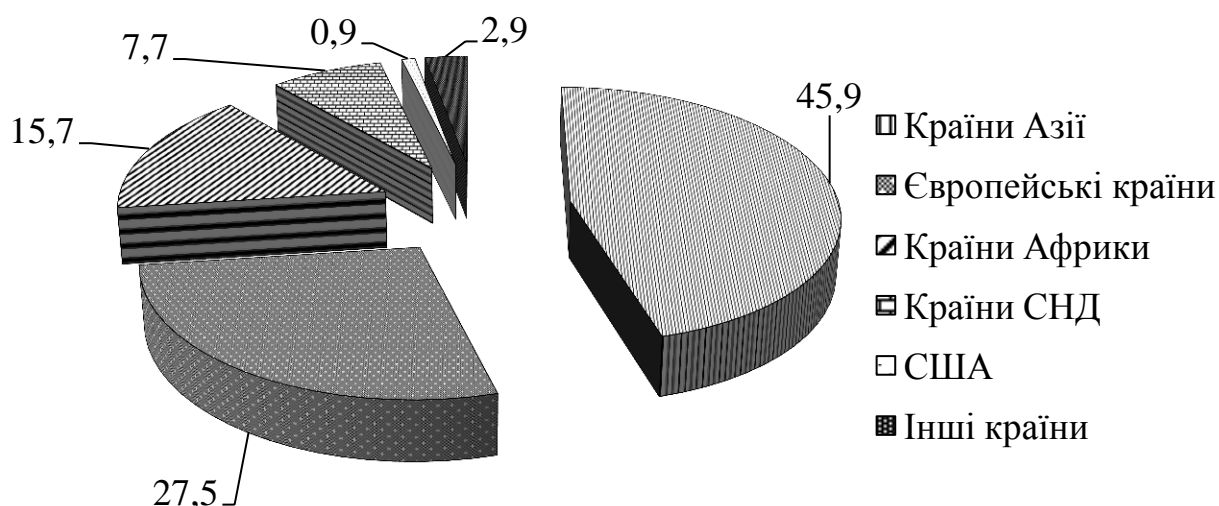

Рис. 2. Експорт сільськогосподарської продукції за 2016р, %. [7]

Аналіз рисунку показує, що провідними експортерами України є країни Азії (Індія, Китай, Туреччина), країни – члени ЄС (Польща, Італія, Німеччина), країни Африки (Єгипет, Марокко, Туніс, Ефіопія, Алжир та ПАР), а також СНД (Білорусь, Казахстан та ін.).

Головними продуктами експорту в 2016 році стала така продукція, як зерно, олія та насіння олійних культур. До товарів які входять в десятку ТОП-товарів також потрапили такі продукти як соя, цукор та м'ясо [3].

Отже, можна стверджувати, що аграрний сектор нашої країни, включаючи його переробну промисловість, показав чималий експортний результат в 2016 році.

Обіг зовнішньоторговельної діяльності АПК за 2016 рік досяг у вартісному виразі 10016,6 млн. дол. США, в загальному це склало 26,2%. Станом на 2016 рік експорт аграрної продукції, збільшився на 4,8% порівняно з 2015 роком [4]. Але для подальшого збільшення експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки, на нашу думку, відбудеться тільки за тієї умови коли відбудеться диверсифікації товарної номенклатури та збільшення виробництва харчової продукції з більшою доданою вартістю в загальній структурі експорту. Але, на сьогодні головним завданням країни є необхідність у залученні малих та середніх підприємств до експортної діяльності.

За даними Державної фіскальної служби, за 2016 рік, порівняно з 2015 роком, експорт аграрної продукції зріс майже на 3,2%, імпорт аналогічних товарів збільшився – на 11%. Збільшення реалізації сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках відбулося тільки по категорії «жири та олії тваринного або рослинного походження» за рахунок збільшення поставок олії соняшникової на 24%. Експорт продукції тваринного походження за 2016 рік, порівняно з 2015 роком зменшився на 13,9%, в основному за рахунок скорочення поставок свинини та м'яса ВРХ. Також на 11,8% зменшився експорт продуктів переробки сільськогосподарської продукції [7]. В тому числі, експорт продукції рослинного походження майже не змінився. Отже, проаналізувавши ситуацію на українському ринку щодо експорту сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки можна зробити висновки, що незважаючи на складну економічну ситуацію в країні, все ж таки, експортно-орієнтовані галузі удосконалюються на основі вирощування пшениці, соняшнику, ячменю, кукурудзи, ріпаку та сої.

Щодо галузей тваринництва, то як таких перспектив взагалі не дуже багато, окрім молочної продукції, птахівництва та частково свинарства. Задовольняючи потреби країн у зерні та частково тваринницькій продукції український експорт все ж таки рухається в правильному напрямі. Основним напрямом експорту є європейська зона торгівлі. Але все ж таки, залишишається ризик не заповнення квот щодо сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки. Щоб заповнити вільні ніші на світовому ринку високотехнологічної продукції і покращити показники експорту,

аграрному експорту нашої країни необхідно ефективно вести внутрішню політику щодо стимулювання виробництва, і не тільки сировини, а і якісних та безпечних продуктів харчування.

Щодо імпорту то можна стверджувати що частина імпорту сільськогосподарської продукції у загальній вазі збільшилась з 10,5% у 2015 році до 11,8% у 2016 році. Найбільший обсяг поставок в Україну продукції за категорією «жири та олії тваринного або рослинного походження» в основному зріс на 38%.

Отже, імпорт продукції АПК порівняно з попередніми роками зріс, але все рівно не перевищує обсягу експортованої продукції (рис. 3).

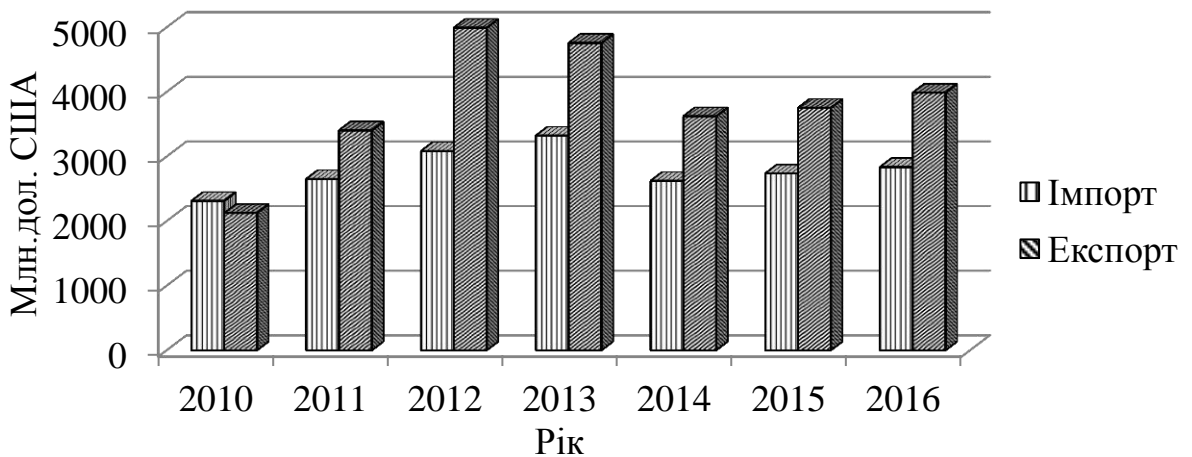

Рис.3. Динаміка зовнішньої торгівлі України товарами АПК з країнами ЄС, млн. дол. США

У таблиці 2 представлено результати SWOT - аналізу наслідків реалізації євроінтеграційного курсу для АПК.

2. SWOT-аналіз наслідків реалізації євроінтеграційного курсу для АПК

Переваги	Недоліки
<ul style="list-style-type: none"> - реформування економіки АПК; - приплив інвестицій; - прийняття покращених вимог до якості продукції та її сировини. 	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення надходжень митних платежів до бюджету; - більш жорсткі вимоги до якості українського зерна; - значні витрати на підвищення якості агропродовольчої продукції та продуктів її переробки.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - розширення ринків збуту агропродовольчої продукції та продуктів її переробки; - можливості виходу на зовнішні ринки; - удосконалення структурних реформ. 	<ul style="list-style-type: none"> - посилення конкуренції; - банкрутство неефективних підприємств; - зростання рівня безробіття - загострення як внутрішніх так і зовнішніх проблем аграрного сектора.

Отже, на сучасному етапі господарювання серед умов економічного розвитку завжди виділяють лібералізацію торгівлі сільськогосподарською продукцією та продуктами її переробки, орієнтацію на зовнішні ринки, а також підвищену увагу до якості. Тому в умовах міжнародної інтеграції питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняних сільгоспвиробників та переробників продукції набуває дедалі більшої актуальності.

Висновки. Отже агропромисловий комплекс вважається однією із найбільш перспективних сфер економіки України. Де є значні можливості для його розвитку та перетворення у високоєфективну сферу економіки.

Дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку конкурентоспроможності АПК дають змогу стверджувати про наявність в аграрному секторі низки недоліків. Але все ж для України аграрний сектор залишається пріоритетним і перспективним. Тож для АПК України європейський шлях розвитку – це модернізація виробництва, залучення іноземних капіталів і новітніх технологій та покращення рівня економічного розвитку.

Література

1. Бондаревська К. В. Тенденції розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка АПК*. 2014. № 11. С. 36–42.
2. Гайдай О. А., Вишнеvsька О. М. Конкурентоспроможність аграрного сектора у контексті глобалізаційних змін. *Агросвіт*. 2013. № 11. С. 34–37.
3. Данилишин Б. Євроінтеграція: економічна доцільність та історичний вибір. Українська правда. 2016. URL: <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/08/8/388884/>.
4. Дугієнко Н. О. Конкурентоспроможність АПК України в умовах євроінтеграції. Глобальні та національні проблеми економіки / Миколаївський нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. 2016. Вип. 5. URL: <http://globalnational.in.ua/archive/5-2015/17.pdf>.
5. Копистко О.В. Теоретичні основи конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції. *Економіка АПК*. 2010. №1. С. 61– 63.
6. Прокопець Л. В. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 6. С. 99-102.
7. www.minagro.kiev.ua

References

1. Bondarevska, K. V. (2014) Tendencies of development of agrarian sector of economics of Ukraine. *Economics of agro productive complex*, 2014, no. 11, pp. 36–42. (in Ukrainian)
2. Haidai O. A. (2013) Competitiveness of agrarian sector in context of globalization changes. *Agrosvit*, 2013, no. 11, pp. 34–37. (in Ukrainian)

3. Danylyshyn. B. (2016) Euro integration: economic activity an historic choice , 2016, August, 8. Available at: <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/08/8/388884/>.

4. Dutiienko N. O. (2016) Competitiveness of agro productive complex of Ukraine under the conditions of Euro integration. *Global and national problems of economics*. V. O. Sukhomlynskyi National University at Mykolaiiv, 2016, no. 5. Available at: <http://globalnational.in.ua/archive/5-2015/17.pdf>.

5. Kopystko O. V. (2010) Theoretic foundations of competitiveness of agricultural production. *Economics of agro productive complex*, 2010, no. 1, pp. 61– 63. (in Ukrainian)

6. Prokopets L. V. (2016) Improvement of competitiveness of agricultural enterprises. *Messenger of Odesa National University*, 2016, Vol. 21, no. 6, pp. 99-102. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2016_21_6_22

7. www.minagro.kiev.ua

Одержано 27. 10. 2017

Аннотация

Невлад В. Ф.

Конкурентоспособность сельскохозяйственной продукции и продуктов ее переработки в условиях евроинтеграционных процессов

Важное место в экономике Украины занимает аграрный сектор, ведь именно здесь формируется основная часть продовольственных ресурсов и почти три четверти розничного товарооборота. Агропромышленный комплекс считается одним из самых перспективных сфер экономики Украины, где есть значительные возможности для его развития и преобразования в высокоэффективную сферу экономики. Одним из важнейших факторов, который обеспечивает развитие, как отдельных отраслей так и любого предприятия в целом есть конкурентоспособность.

Решающим критерием конкурентоспособности в условиях евроинтеграции Украины для аграрного бизнеса, является качество продукции. Поэтому экспортноориентированная продукция данной отрасли должна иметь достаточный уровень научного обеспечения по управлению качеством. Среди условий экономического развития всегда выделяют либерализацию торговли сельскохозяйственной продукцией и продуктами ее переработки, ориентацию на внешние рынки, а также повышенное внимание к качеству. Поэтому в условиях международной интеграции вопросы повышения конкурентоспособности отечественных сельхозпроизводителей и переработчиков продукции приобретает все большую актуальность.

Исследование современного состояния и тенденций развития конкурентоспособности АПК позволяют утверждать о наличии в аграрном секторе ряда недостатков. Но, все же для Украины аграрный сектор остается приоритетным и перспективным. Поэтому для АПК Украины европейский путь развития - это модернизация производства, привлечения иностранных капиталов и новейших технологий и улучшения уровня экономического развития.

Ключевые слова: рынок, сельскохозяйственная продукция, конкурентоспособность, евроинтеграционные процессы, маркетинг, реализация, качество.

Annotation

Nevlad V. F.

Competitiveness of agricultural production and products of its processing under the terms of euro integrating processes

Agro sector takes an important place in Ukrainian economics, because it is an even place, where the main part of food resources and three fourth of retail commodity circulation are formed. Agro Industrial Complex is considered one of the most prosperous economic spheres of Ukraine, where there are great possibilities for its development and turnover into highly effective sphere of economics. One of the most important criteria, that provides the development of separate spheres as well as any enterprise in general, is competitiveness.

The key criterion of competitiveness for agrarian business under the terms of Euro integration of Ukraine is quality of production. So, export oriented production of the following sphere must have the enough level of scientific providing towards quality management. Trade liberation of agricultural production and products of its processing, orientation onto external markets and, of course, its quality are always highlighted among the conditions of economic development. As a result, the issue of improvement of competitiveness of national producers of goods and processing of production becomes more and more actual under the conditions of international integration.

The investigation of modern state and tendencies in development of competitiveness of agro productive complex give an ability to confirm the existence of a raw of disadvantages in agrarian sector. But still, agrarian sector remains rather prosperous and prior for Ukraine. What is very important, is that European way of development for agro productive complex means the modernization of production, investigation of foreign capital and modern technologies, and improvement of the level of economic development.

Key words: *market, agricultural production, competitiveness, Euro integrating processes, marketing, realization, quality.*

УДК 332.154: 631.11:339.1

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ В КОНТЕКСТІ МУЛЬТИСТРАТЕГІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

П. П. Богачик, аспірант

Уманський національний університет садівництва

У статті проведено аналіз ринків сільськогосподарської продукції, на основі чого автором запропоновано використання мультистратегії для формування конкурентних стратегій для сільськогосподарських підприємств. Проблеми диверсифікації розглянуто в контексті внутрішнього та зовнішнього ринків.

Ключові слова: *диверсифікація, мультистратегії, збутова діяльність, сільськогосподарські підприємства.*